

HOLEKALENDEREN 2018

KIRKER I HOLE

Bønsnes kirke ca. 1950 med tre Svarstad-gårder i bakgrunnen. Foto: Widerøe's Flyveselskap A/S.

Hole kirke, Bønsnes kirke, kirkeruinene på Stein - knapt noen bygd her i landet har så tradisjonsrike kirkebygninger som Hole. I tillegg har vi Halvdanshaugen og et stort antall fornminner. Fra gammelt av heter det at Olav den hellige, som innførte kristendommen i Norge skal være født på Bønsnes.

Hole prestegård har gitt navn til prestegjeldet, som en kort periode etter reformasjonen ble regnet som et anneks til Norderhov. Gården er blant de eldste i bygda, og hovedbygningen er fra rundt 1720.

I middelalderen var Hole delt i to kirkesogn, Hole og Stein, og bygda hadde egen prest og prestegård. Fra denne tiden kjenner vi flere navn på prestene. Sira Jon er nevnt i et brev fra 1330. På 1300-tallet har vi også sira Thorer Thorersson, sira Eirik Ormsson og sira Dyre, mens Kjetil Eilivsson er nevnt i 1415.

I nyere tid oppsto behov for et kapell i den sørlige delen av bygda, og i 1911 ble Sollihøgda kapell reist. På Helgelandsmoen ble det i 1893 anlagt en friluftskirke, som i 1983 ble avløst av et gammelt stabbur som ble innviet som kapell.

STEIN KIRKERUIN

Ruiner av Stein kirke fra siste halvdel av 1100-tallet. Foto: Jan Fredrik Hornemann, 1999.

Ruinene av Stein kirke ligger blant husene på Stein gård, bare 330 meter fra Halvdanshaugen. Kirken ble bygd av kalkstein og sandstein i romansk stil midt på 1100-tallet, og ble på 1200-tallet sognekirke i Steins sogn. Her var det etter alt å dømme også kirkegård.

I tida etter svartedauen ser det ut til at kirken ble lite brukt. I 1575 får vi vite at den er nedlagt, og inventaret overført til Hamar domkirke.

Kirken brant på 1600-tallet, og bygdefolket har flere ganger prøvd å få den gjenreist. Ole Nilsen på Søndre Stein skrev i 1663 til kongen og ba om overføring av midler fra hovedkirken, og i 1704 søkte allmuen om å få tømmer til restaurering - alt forgjeves.

I 1878 var det Johannes Solberg på Stein som ba Fortidsminneforeningen om hjelp til å rekonstruere kirken, men heller ikke dette ga resultater. I 1896 kom den endelige avgjørelsen: Ruinene ble fredet.

Januar

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
1	1	○ 2	3	4	5	6	7
2	● 8	9	10	11	12	13	14
3	15	16	● 17	18	19	20	21
4	22	23	● 24	25	26	27	28
5	29	30	○ 31				

1.: 1. nyttårsdag

HOLE KIRKE I FOTOGRAFIETS BARNDOM

Hole kirke i 1856. Prestegården til høyre. Ringerikes Museum eier bildet, fotograf ukjent.

Hole kirke er oppført i stein, trolig mot slutten av 1100-tallet, men i dag er det bare skipet, den vestlige delen, som står igjen av middelaldermurene. I 1660 ble kirken utvidet med en tømret del mot vestsiden av skipet, og i 1696 ble det murt opp et sakristi på nordsiden av koret.

Kammerråd Anthon Schøyendahl hadde kjøpt kirken i 1723, men forsømte snart vedlikeholdet, og allmuen klaget til kongen. Kirken var altfor liten, og i 1736 ble den ombygd til en korskirke av tømmer. I 1754 kjøpte fogden Iver Wiel kirken på vegne av allmuen i bygda.

Så sent som i 1890 vurderte man å rive den gamle kirken. Anbud for en ny kirke ble innhentet, men man nøyde seg med omfattende reparasjoner. I 1943 brant kirken ned etter lynnedslag.

Februar

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
5				1	2	3	4
6	5	6	● 7	8	9	10	11
7	12	13	14	● 15	16	17	18
8	19	20	21	22	● 23	24	25
9	26	27	28				

I HOLE GAMLE KIRKE

Interiør i Hole gamle kirke. Maleri av Harald Vibe. Avfotografert 2017 av Bjørn Geirr Harsson.

Da den gamle kirken brant ned i 1943 gikk prekestolen og himlingen fra 1736 tapt, men man klarte å redde det meste av inventaret, som nå står på plass i den nye kirken. Harald Vibes maleri viser kirkeinteriøret før brannen.

Altartavlen er trolig anskaffet ved ombyggingen i 1730-årene. Den er i to etasjer og med vingestykker av utskårne akantusbladranker. Øverst har den et bilde av Kristi korsfestelse, men kunstnerens navn er ikke kjent. Nederst er et nattverdsbilde, malt etter et stikk etter et bilde av Rubens.

Døpefonten er dekket av akantus med vingede englehoder og blomster. Den ble i 1736 gitt som gave av prokurator Anders Christensen på Frøyshov.

Mars

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
9				1	○ 2	3	4
10	5	6	7	8	● 9	10	11
11	12	13	14	15	16	● 17	18
12	19	20	21	22	23	● 24	25
13	26	27	28	29	30	○ 31	

20.: Vårjevndøgn 25.: Sommertid starter 25.: Palmesøndag 29.: Skjærtorsdag 30.: Langfredag

BØNSNES KIRKE SLIK MALEREN SÅ DEN

Bønsnes kirke, malt av Anders Castus Svarstad i 1932. Avfotografert 2016 av Bjørn Geirr Harsson.

Bønsnes kirke er trolig fra annen halvdel av 1200-tallet. Den er en langkirke med skip og kor som danner et rektangulært rom, en kirketype som ble vanlig i Norge etter 1250. Det har versert et sagn om at kirken skulle være bygget av Olav den hellige etter at han ble reddet av «Vår Herre» fra et kraftig uvær på fjorden. Men dette sagnet viser seg å være fra slutten av 1800-tallet, og tilsvarende sagn finnes flere steder langs norskekysten.

På 1500- og 1600-tallet var kirken ikke i bruk. I 1680-81 ble den gjenreist, og i 1720-årene restaurert og utbygd. Oppsitterne på gårdene rundt har betraktet kirken som sin eiendom.

Anders Castus Svarstad har malt en rekke bilder med motiver fra Ringerike, og selvsagt måtte han da også forevige Bønsnes kirke, som lå bare noen hundre meter fra hans tidligere hjem på Sørjordshaugen.

April

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
13							1
14	2	3	4	5	6	7	● 8
15	9	10	11	12	13	14	15
16	● 16	17	18	19	20	21	● 22
17	23	24	25	26	27	28	29
18	○ 30						

1: Første påskedag 2.: Andre påskedag

KIRKESKIPET - ET KRISTENT SYMBOL

Kirkeskipet i Bønsnes kirke. Foto: Bjørn Geirr Harsson, 2007.

Mange eldre kirker har et kirkeskip, en skipsmodell som er hengt opp over midtgangen og tjener som et symbol for kirken. Kristus befinner seg ombord, og da vet man at kirken ikke kan gå under. Skipet framstår ofte som en stilisert modell av Noas ark, og henger vanligvis i øst-vest-retning.

Kirkeskipet i Bønsnes kirke er datert 1729, og er gitt som gave av prokurator Anders Christensen. Det er en tremaster med 43 kanoner. Innskriften N A S 1729 på skipet viser til Niels Andersen, prokuratorens yngste sønn.

Anders Christensen var en gavmild mann som også skjenket et skip til Lunder kirke på Sokna.

Mai

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
18		1	2	3	4	5	6
19	7	☉ 8	9	10	11	12	13
20	14	● 15	16	17	18	19	20
21	21	☽ 22	23	24	25	26	27
22	28	○ 29	30	31			

1.: Off. høytidsdag 10.: Kristi Himmelfartsdag 17.: Grunnlovsdag 20.: 1. pinsedag 21.: 2. pinsedag

HOLE KIRKE

Hole kirke. Maleri av Sara Moe. Avfotografert 2017 av Bjørn Geirr Harsson.

Sara Moe (1867-1938) var datter av Ole Engebretsen Moe i Steinsfjerdingen, bror til dikteren Jørgen Moe. Som gift bodde hun på Berger i Norderhov, ikke langt fra farsgården.

Sara Moe hadde talent for å male, og spesialiserte seg på å male gårder og landskap på Ringerike. Da hun døde, ble det holdt en stor minneutstilling for henne. Dette maleriet viser gamle Hole kirke som brant i 1943.

Hun er også kjent for å ha komponert Ringeriksgenseren, en helmønstrer genser i svart og hvitt med to galgefuruer på brystet og kornnek i borden som motiv.

Juni

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
22					1	2	3
23	4	5	● 6	7	8	9	10
24	11	12	● 13	14	15	16	17
25	18	19	● 20	21	22	23	24
26	25	26	27	○ 28	29	30	

SOLLIHØGDA KAPELL

Sollihøgda kapell. Bildet er hentet fra boka "Hole i bilder 1850-1950", 1981. Fotograf og årstall ukjent.

Sollihøgda kapell er en langkirke i tre, reist i 1911 på vollen ved Sollisetra som lå til Bjørnstad i Steinsfjerdingsgen. Det var hoffjegermester Thomas Fearnley og hustru Elisabeth på Toresplassen og Harriet Wedel Jarlsberg som skjenket både bygning, tomt og inventar. De opprettet også et legat til vedlikehold av kapellet.

Kapellet betjenes i dag av prester fra Hole og Bærum, og er også blitt benyttet som sportskapell av Norges Kristelige Studentforbund.

Juli

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
26						☉	1
27	2	3	4	5	☉ 6	7	8
28	9	10	11	12	● 13	14	15
29	16	17	18	☉ 19	20	21	22
30	23	24	25	26	○ 27	28	29
31	30	31					

I BØNSNES KIRKE

I Bønsnes kirke. Maleri av Harald Vibe. Avfotografert 2017 av Bjørn Geirr Harsson.

Bønsnes kirke er en gavekirke som i stor grad har fått sitt inventar i gave av privatpersoner, i første rekke prokurator Anders Christensen på Frøyshov.

Altertavlen er trolig fra omkring 1700. Det nederste maleriet av nattverden er utført av Jens Leuning, mens det øverste av korsfestelsen trolig er malt av Jørgen Erichsen på Lilleby.

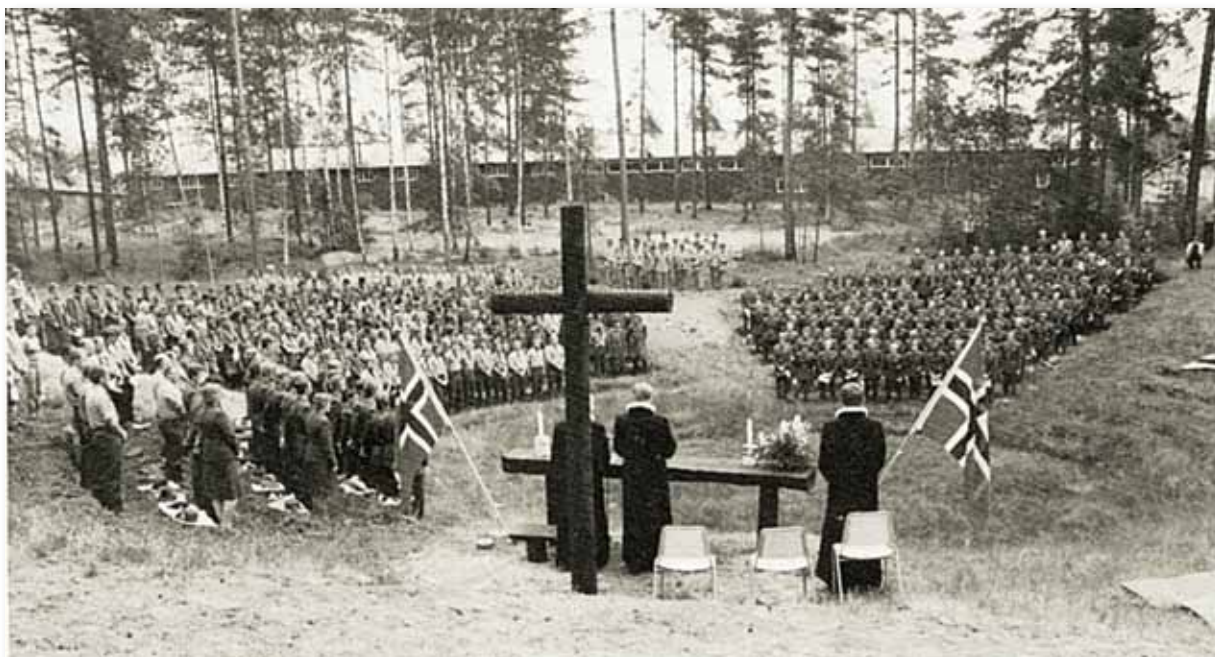
Prekestolen er fra 1600-tallet, og har opprinnelig stått i Gran kirke. Anders Christensen fikk i 1726 malt over den gamle inskripsjonen, og fikk prekestolen flyttet til Bønsnes kirke. Da kirken ble tatt i bruk etter restaureringen i 1728, var det tradisjon å holde messe sankthansdagen 24. juni. I vår tid er det tradisjon med olsokmesse 29. juli.

August

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
31			1	2	3	● 4	5
32	6	7	8	9	10	● 11	12
33	13	14	15	16	17	● 18	19
34	20	21	22	23	24	25	○ 26
35	27	28	29	30	31		

HELGELANDSMOEN KAPELL

Gudstjeneste i friluftskirken Furuwald på Helgelandsmoen i 1978.
Begge fotografier er hentet fra «Helgelandsmoen 125 år» av Reidar Aslaksrud og Erik Løken, 1993.

Helgelandsmoen kapell ble innviet i 1983 i militærleiren av samme navn. Allerede i 1893 var friluftskirken Furuwald anlagt i skogen på Stormoen ved utnyttelse av en stor grop i terrenget fra siste istid.

Kapellet var tidligere et stabbur som rundt 1820 ble satt opp på Tanbergmoen, men som i 1868 ble flyttet til Helgelandsmoen.

Etter at militærleiren ble omgjort til næringspark, er det ikke lenger behov for å beholde bygningen på området, og det er fremmet forslag om å flytte den, blant annet til området rundt Kornlageret.

Helgelandsmoen kapell

September

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
35						1	2
36	● 3	4	5	6	7	8	● 9
37	10	11	12	13	14	15	● 16
38	17	18	19	20	21	22	23
39	24	○ 25	26	27	28	29	30

HOLE KIRKE I DAG

Hole kirke. Foto: Bjørn Geirr Harsson, 2017.

Etter at kirken ble ødelagt av brann i 1943, var det bare steinmurene i skipet som sto tilbake. Krigen gjorde at det tok lang tid før gjenreisningsarbeidet kunne komme i gang, og gravkapellet fra 1914 ble midlertidig brukt som kirke. Først i 1950 ble byggearbeidene igangsatt etter tegninger av arkitekt Finn Bryn. Det ble brukt sandstein fra distriktet, og kirken ble innviet 5. september 1954.

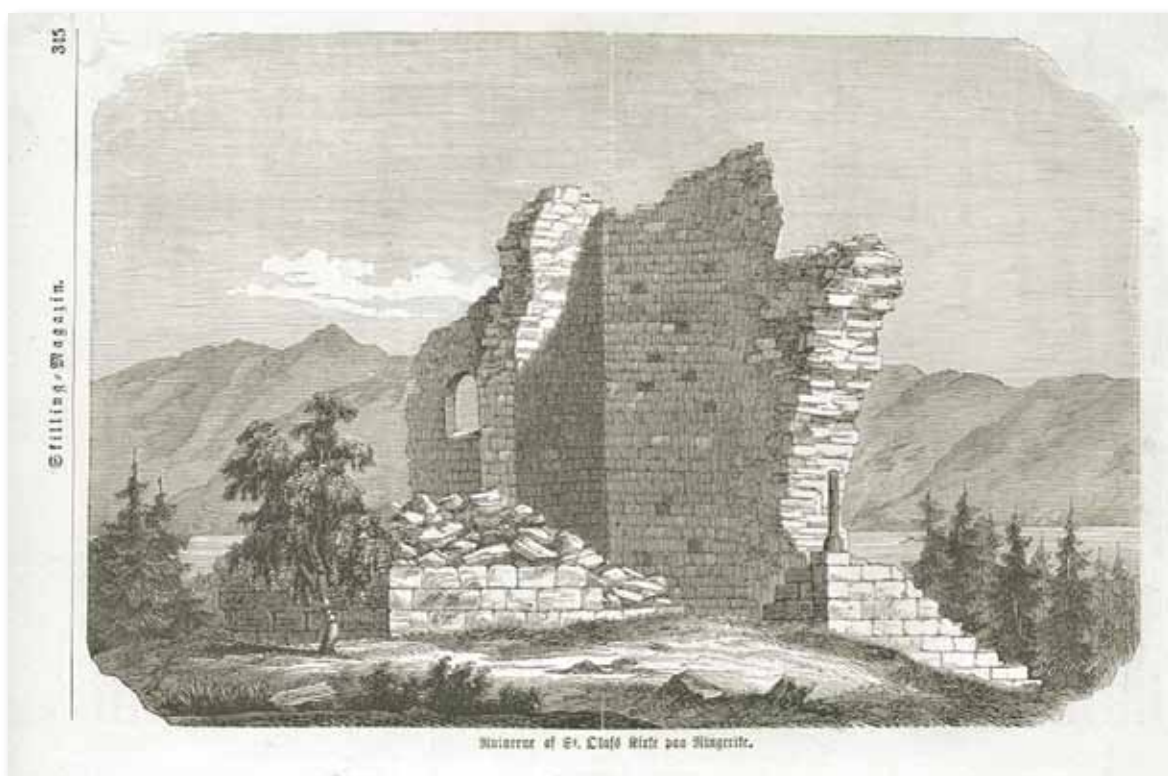
Hole kirke kan fortsatt kalles en middelalderkirke. Steinmurene i skipet, som innvendig er syv meter langt og seks meter bredt, står mot vestgavlen i nybygget, og fungerer i dag som et kapell i inngangspartiet.

Oktober

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
40	1	☉ 2	3	4	5	6	7
41	8	● 9	10	11	12	13	14
42	15	☉ 16	17	18	19	20	21
43	22	23	○ 24	25	26	27	28
44	29	30	● 31				

«ST. OLAFS KIRKE PAA RINGERIKE»

«Ruinerne af St. Olafs Kirke paa Ringerike». Illustrasjon fra Skillings-Magasinet (1868).

Før steinkirkenes tid - mot slutten av 1000-tallet - ble kirkene bygd av tre. I 1924 ble det under gulvet i kirkeruinen funnet rundt seksti sølvpenninger, alle preget før 1030. Dette kan bety at det opprinnelig har stått en trekirke på Stein, og både Olav Tryggvason (konge 995-1000) og Olav Haraldsson (1015-1030) har vært nevnt i en slik sammenheng. Stein kirke er ofte kalt St. Olavs kirke, noe som kan bety at den ble viet til Olav Haraldsson.

Kirkebyggerne på Ringerike har vært dyktige håndverkere. I Stein kirke ser vi at både portaler og vinduer er av høy kvalitet, og det finnes ikke spor av ombygging eller tilbygg.

Etter at ruinene i 1896 ble fredet, forfalt de stadig, og først i årene 1922-24 ble restaurasjonsarbeider igangsatt. Riksantikvaren ønsker at ruinene skal bevares, og senere framstøt for gjenoppbygging av kirken har ikke ført fram.

November

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
44				1	2	3	4
45	5	6	● 7	8	9	10	11
46	12	13	14	● 15	16	17	18
47	19	20	21	22	○ 23	24	25
48	26	27	28	29	● 30		

DEN GOTISKE MADONNAEN

Maria med barnet i Bønsnes kirke. Foto: Bjørn Geirr Harsson, 2007.

Skulpturen av Maria med barnet på kneet er tidfestet til midten av 1200-tallet. Figuren er det eldste inventaret i kirken, og står på en hylle i det sørøstre hjørnet. På hodet har Maria krone av kløverblad med slør. Kjolen er smal med folder og belte rundt livet, og en kappe henger ned fra skuldrene. Barnet har krone på hodet, og holder i høyre hånd et liljescepter, mens venstre hånd hviler på en tykk bok.

Figuren ble i 1726 malt etter initiativ av prokurator Anders Christensen. Hans tipptipp-oldebarn Anders Svarstad malte i 1924 en ganske fri versjon av madonnaen, der han satte inn ansikts-trekkene til sin tidligere hustru Sigrid Undset (se Holekalenderen 2017).

Desember

2018

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
48						1	2
49	3	4	5	6	● 7	8	9
50	10	11	12	13	14	● 15	16
51	17	18	19	20	21	○ 22	23
52	24	25	26	27	28	● 29	30
	31						

HOLE HISTORIELAG

ble stiftet 18. april 1995. Lagets formål er å fremme interesse for lokalhistorie i Hole kommune, idet kunnskap om eget nærmiljø skaper følelse av tilhørighet og dermed større trivsel. Laget arrangerer møter og turer og arbeider for lokalhistorisk aktivitet, og har i dag rundt 220 medlemmer. Medlemsmøter med aktuelle foredrag eller rusleturer holdes vanligvis siste onsdag i hver måned.

Lagets viktigste prosjekter har de siste årene vært:

1. Gjenoppbygging av Røysehuset på Sundvollstranda. Bygningen, som er et gammelt tømmerhus, har stått på Søndre Fjell, Røyse, og representerer et typisk våningshus i Hole tidlig på 1800-tallet. Huset ble innviet i mai 2013 og brukes som møte- og forsamlingslokale. Historielaget har fått mange fine gaver som møbler, bilder og annet inventar til Røysehuset.

Røysehuset. Foto: Bjørn Geirr Harsson, 2009.

2. Drift og vedlikehold av stórhus, fjøs med stall og ystebu på den gamle setra Retthella, Krokskogen. Laget har leiekontrakt med eierne av setra. Hver siste søndag i juni arrangeres Retthelladagen med servering av seterkost, kunstnerisk underholdning og foredrag.

Retthellsetra på Retthelladagen. Foto: Bjørn Geirr Harsson, 2005.

3. Utgivelse og salg av den årlige Holekalenderen.

4. Jørgen Moe-samlingen i Hole bygdearkiv. Formålet er å bygge opp en fullstendig samling med tekster av og om Jørgen Moe.

5. Laget har også satt opp en minnetavle over trefningen i 1716 med Karl 12.'s soldater i Tavleskaret i Nordkleiva, ikke langt fra Kleivstua på Krokskogen. Her falt 28 svensker og 3 nordmenn. Hver 17. mai holdes en minnesammenkomst her tidlig om morgenen.

Kirken på Stein (til høyre i bildet). Utdrag fra kart tegnet i 1707.

Støtt kulturarbeidet i Hole.
Bli medlem i
Hole historielag

Årskontingent kr. 150 kan sendes til postgiro: 2280.2354049.
Postboks 109, 3529 Røyse

Hole historielag har tidligere gitt ut følgende kalendre:

1997: Gamle setre på Krokskogen	2008: Gamle butikker i Hole
1998: Funn fra fortiden	2009: Gamle gårdstun inspirerer kunstnere
1999: Gamle skoler og skoleklasser i Hole	2010: Leiker og rampestreker i gamle dager
2000: Hole gjennom 1000 år	2011: Kvinneforeninger i Hole
2001: Kvinneliv i Hole	2012: I Krokkeleiva
2002: Menn og yrker i eldre tid	2013: Jørgen Moe 1813 - 2013
2003: Båttrafikk på Tyrifjorden	2014: Hole i 1814
2004: Fiske i Steinsfjorden	2015: Husmannsfolk i Hole
2005: Hole i 1905	2016: Postkort fra Hole
2006: Til villmarken går min lengsel	2017: Anders Castus Svarstad, maleren fra Hole
2007: Eventyrgården Mo	

Kalendermakere har vært Bodil Gusgaard, Margit Harsson og Sten Høyendahl.

Produksjon: Kolltopp Forlag